

Publicerad: 09-10-2020

Johan Flink, utredare, tel. +358 (0)18 25 5 80

Ekonomisk översikt hösten 2020

I korthet

- Den pågående pandemin har slagit mycket hårt mot världsekonomin, men framför allt mot tjänste- och turismbaserade ekonomier såsom Åland.
- Den finska ekonomin har klarat pandemin relativt väl så här långt, men utsikterna är negativa både på kort och lång sikt.
- ÅSUBs BNP-prognos visar att det privata näringslivet krymper med en femtedel medan den offentliga sektorn växer med knappa tre procent i år (2020), vilket resulterar i en prognos för BNP på -16 procent. Nedgången följs enligt beräkningarna av en ökning på nio procent nästa år.
- De fortsatta reserestriktionerna är det enskilt viktigaste hindret för en återhämtning av den åländska ekonomin.
- *Inflationen* beräknas bli negativ i år, -0,2 procent. Tack vare både permanenta och tillfälliga stödsystem minskar hushållens disponibla inkomster klart mindre än produktionen i år.
- *Arbetslösheten* har sjunkit drygt tre procentenheter sedan högsta noteringen på över 13 procent i maj. Framöver är dock utsikterna på arbetsmarknaden svaga och prognosen är att arbetslösheten sjunker långsamt framöver. På årsbasis väntas en arbetslöshet på 9,5 procent 2020 och 7 procent 2021. En växande *långtidsarbetslöshet* i takt med att tiden går från pandemiutbrottet är ett väsentligt problem.
- De åländska kommunernas *samfundsskatter* för 2019 ökade med cirka fyra procent. För 2020 bedöms samfundsskatterna sjunka med ungefär en femtedel och kommunernas samlade skatteinkomster med runt fem procent. I år beräknas summan av *klumpsumman*, *skattegottgörelsen* och *lotteriskatten* bli 242 miljoner euro (264 miljoner 2019) och sedan öka till cirka 280 miljoner euro 2021 då det nya finansiella systemet träder i kraft.
- *Transportbranschen* samt *hotell och restaurangbranschen* är de klart hårdast drabbade branscherna. Under det första halvåret tappade branscherna nästan hälften av sin omsättning och prognosen är att vi även då 2020 summeras kommer att se ett omsättningstapp i motsvarande grad. Lönesumman har inte minskat fullt lika mycket, men sjönk ändå med 21 procent i transportbranschen och 34 procent i hotell och restaurangbranschen under årets sju första månader.
- *Handelns* omsättning väntas minska med cirka åtta procent i år. Minskningen beror för det första på de mycket låga oljepriserna under våren och för det andra på partihandeln som lidit svårt av minskad efterfrågan från rederier och kommersiella kök. Den totala minskningen mildras av att dagligvaruhandeln har haft en ökad omsättning under pandemin.
- *Finansbranschen* skiljer sig från ekonomin i stort och uppvisar starka resultat för det första halvåret.

- Omsättningen i branschen *företagstjänster* beräknas växa en procent i år. Branschens utveckling framöver hämmas av minskad efterfrågan från företagskunder inom de hårdast drabbade branscherna, samt en allmän försiktighet på grund av rådande läge. Det kan även finnas en viss fördröjningseffekt inom branschen, där svårigheter att ersätta projekt som hade påbörjats innan pandemin visar sig under hösten.
- Inom branschen *personliga tjänster* har verksamheter inom till exempel massage, hälsovård, nöje och kultur tappat nästan 20 procent av omsättningen under årets första halva. Andra delar av branschen har en positivare utveckling.
- Omsättningen inom *byggsektorn* minskade under årets första halva med sju procent, men kopplingen till pandemin är oklar eftersom omsättningen var oförändrad i både maj och juni. Det finns däremot en risk för att en eftersläpande coroneffekt är att vänta under det närmsta halvåret, då svårigheter att ersätta projekten som påbörjats före pandemin visar sig. För hela 2020 räknar vi med att omsättningen minskar med fem procent.
- *Den åländska industrin* verkar inte som helhet drabbats hårt av pandemin. Däremot har det inom livsmedelsindustrin skett flera omstruktureringar och personalnedskärningar med hänvisning till långvariga lönsamhetsproblem.
- För *primärnäringsgarnas* del kan det konstateras att vårens oro för att reserestriktioner skulle göra att branschen saknade tillgång till säsongsarbetare inte har besannats. Det åländska lantbruket dras dock med långvariga lönsamhetsproblem, vilket aktualiserats då den största producenten av gurka och tomat nu avslutar sin livsmedelsproduktion och övergår till trädodling.
- *Föreliggande konjunkturbedömning är negativare än den ÅSUB gjorde i april.* Läget är mycket svårbedömt. I vår prognos antar vi bland annat att virusspridning och åtgärder kommer att fortsätta i varierande grad fram till att en medicinsk lösning stabiliserar läget under senare delen av nästa år. Reserestriktioner antas vara återkommande och antalet inresande till Åland nästa år vara en tredjedel lägre än de var 2019. Med tanke på osäkerheten kring virussituationen finns *risk för en betydligt negativare utveckling än i vår prognos.*

Den globala ekonomin

Utvecklingen av coronapandemin är helt avgörande för den ekonomiska utvecklingen det kommande året. Flera av de tunga prognosinstituten väntar sig att erfarenheterna från landsomfattande nerstängningar har visat sig vara så dyra att framtida utbrott inte kommer att använda denna strategi, och att en lika dramatisk ekonomisk nedgång som i våras inte kommer att repeteras under en andra smittovåg.¹ Framöver väntas istället ökad smittspridning mötas av alternativa lösningar som utbredd testning tillsammans med regionala/lokala åtgärder. Även ÅSUB utgår ifrån liknande antaganden, men kan samtidigt konstatera att den åtgärd som påverkat Åland mest – reserestriktioner - fortfarande används.

När hårda data nu har börjat komma in är det tydligt att *pandemin slagit mycket olika på olika sektorer*. Tjänstesektorn har lidit hårt runt om i världen, då möjligheterna att sälja många tjänster har varit begränsade på grund av restriktioner eller smittorädsla bland konsumenterna. Industrin har i sin tur kunnat komma igång relativt snabbt på många platser. Även industriproduktionens återhämtning väntas dock vara begränsad under lång tid, då investeringsviljan är låg i det extremt osäkra klimatet.

Redan före coronakrisen höjdes röster för att sätta in *expansiv finanspolitik* som komplement till den mycket expansiva penningpolitiken, då den senare inte lyckades uppnå önskad inflation.²

¹ Se t.ex. ECB (2020), Nordea (2020), SEB (2020)

² Exempelvis *The Economist*, "Germany needs fiscal stimulus here's how to do it", 22 augusti 2019; *Dagens Industri*, "Dags för en

Coronakrisen har inneburit att även de största motståndarna till ökad statlig belåning har accepterat stora budgetunderskott. OECD framhåller nu faran med att dra in de finanspolitiska stimulanserna för tidigt, men påpekar även att *typen* av stimulanser måste anpassas i takt med att krisen går in i nya faser. Framöver måste företag och människor som drabbas tillfälligt av pandemin stödas, utan att bromsa upp nödvändiga strukturomvandlingar.³

Att jämföra de enorma stödåtgärder som olika länder annonserat är inte helt okomplicerat. För *det första* är de stödsummor som annonserats i olika länder delvis stöd, delvis lånegarantier eller framskjutning av skatter. För *det andra* handlar summorna i vissa fall om tak för stödåtgärder, som inte nödvändigtvis genomförs fullt ut. För *det tredje* kan tidshorisonten för olika stödåtgärder skilja sig åt; vissa stöd förverkligas i år, medan andra är utspridda över till exempel tre år. *Slutligen* finns automatiska stabilisatorer i större utsträckning i somliga länder. De nordiska länderna har till exempel ett väl utbyggt välfärdssystem som minskar behovet av extraordinära insatser.

Bortom corona kvarstår ett osäkert läge inom de globala handelsrelationerna. Till exempel har handelskonflikten mellan USA och Kina ännu inte lösts. Bedömare tror på en fortsatt konflikt även om Donald Trump skulle förlora höstens presidentval, dock kan retorik och utspel bli mindre aggressiva och oförutsägbara. Samtidigt har risken ökat för att Brexit genomförs vid årsskiftet utan något omfattande frihandelsavtal.

finanspolitisk renässans", 19 september 2019.

³ OECD (2020a), OECD Interim Economic Assessment

USA, Eurozonen och Kina

Den amerikanska ekonomin ser ut att återhämta sig snabbare än den europeiska. BNP-nedgången i år väntas enligt de senaste prognoserna landa kring fyra procent, vilket följs av en lika stor procentuell uppgång 2021.

Arbetslösheten i USA låg före coronautbrottet på historiskt låga nivåer (i februari 3,5 procent). Under våren steg arbetslösheten dramatiskt i USA. I april nådde den 14,7 procent. Sen dess har arbetslösheten sjunkit till 10,2 procent och prognoserna pekar i dagsläget på en arbetslöshet på drygt åtta procent 2021.⁴

Det finns flera orsaker till att den amerikanska utvecklingen skiljer sig från den europeiska. *För det första* är den amerikanska ekonomin servicetung, vilket innebär att många jobb påverkades av den minskade efterfrågan på tjänster som pandemin inneburit. *För det andra* är den amerikanska arbetsmarknaden betydligt flexiblar än de europeiska. *För det tredje* har åtgärderna i USA haft ett fokus på ersättningar till arbetslösa snarare än att minska arbetslösheten med hjälp av till exempel subventionerade permitteringsprogram.

Den amerikanska dollarn försvagades gentemot euron under sommaren. Försvagningen väntas fortsätta och nästa år väntas värdet på dollarn jämfört med euron ligga under tioårsmedelvärdet. Orsakerna bakom försvagningen är att den internationella osäkerheten från i våras minskat, samtidigt som skillnaden mellan ECBs och FEDs styrräntor så gott som eliminerats.

⁴ OECD (2020b), OECD.Stat (databas), hämtad 3 september 2020.

Eurozonens tillväxtutsikter är pessimistiska. Enligt ECBs huvudscenario⁵ kommer BNP minska med åtta procent för att sedan växa med fem procent under 2021. Detta skulle innebära att Eurozonens BNP 2021 är nästan sex procent lägre än vad som förväntades innan coronakrisen.

Tillverkningsindustrins produktion sjönk i april med nära 30 procent jämfört med föregående år. Efter detta har det skett en återhämtning, men produktionen var fortfarande åtta procent lägre i juli i år jämfört med juli 2019.⁶ Den kvarvarande osäkerheten dämpar investeringsviljan, vilket håller tillbaka orderingången för industrin.

Detaljhandeln har återhämtat sig snabbare än industrin. Fallet i april var även mindre - som mest 20 procent minskning jämfört med 2019. Redan i juni var detaljhandelns omsättning större än juni 2019.⁷ Den goda utvecklingen för detaljhandeln har hjälpt återhämtningen av konsumtionen då vissa tjänster fortfarande har låg efterfrågan. Det finns emellertid en oro för hur länge detaljhandeln kan väga upp detta innan en mättnad infinner sig.

Efter ett bristande samarbete under våren lyckades Europeiska rådet i juli komma överens om ett historiskt avtal. Avtalet innebär en återhämtningsfond på 750 miljarder euro (varav 360 miljarder är lån) för att stimulera återhämtningen av den europeiska

⁵ Scenariot antar en pandemiutveckling som ligger nära ÅSUBs antaganden. För en beskrivning, se ECB (2020), s. 4. Även övriga prognosinstituts huvudscenarier ligger nära -8,0 procent.

⁶ EUROSTAT (2020) databas.

⁷ Ibid.

ekonomin. Dessutom innebär avtalet att EU-länderna för första gången har gemensamma skulder. Detta minskade trycket och sänkte räntorna för de kraftigt skuldsatta medelhavsländerna, vars turismberoende ekonomier lidit svårt av pandemin.

Arbetslösheten i eurozonen har inte ökat i den utsträckning som man i våras befarade. I juli hade arbetslösheten stigit till 7,9 procent, från 7,2 procent då pandemin slog till. Den milda ökningen beror delvis på att många personer hamnat utanför arbetsmarknaden under de strikta nerstängningar som genomförts på olika håll, och som därför inte registrerats som arbetslösa. En annan orsak är att det i många länder genomförts åtgärder där personer gått ner i arbetstid, utan att vara arbetslösa. Framöver väntas därför arbetslösheten öka betydligt, då ovanstående orsaker normaliseras. Nästa år väntar sig ECB en genomsnittlig arbetslöshet på 9,5 procent.⁸

Hushållens *förtroendeindikator* inom eurozonen sjönk kraftigt i våras, och nådde liknande nivåer som strax efter finanskrisens utbrott 2008 och eurokrisen mörkaste dagar 2012. Sedan juni har dock indikatorn legat på en låg, men inte fullt så dramatisk nivå.⁹ Den privata konsumtionen ökar i takt med att osäkerheten kring pandemin minskar, men hålls tillbaka av hög arbetslöshet och avslutandet av tillfälliga stödåtgärder.

Både den amerikanska (FED) och europeiska (ECB) centralbanken har mött krisen med extremt expansiv penningpolitik. Bägge banker genomför

enorma obligationsköp samtidigt som uppluckringar i inflationsmålet är aktuellt på båda sidor av Atlanten. Mycket expansiv penningpolitik och nollränta är att vänta även nästa år.

FED har under förra hösten och våren bränt allt sitt krut i form av styrränta och har därmed anslutit sig till den nollräntepolicy som ECB och Riksbanken redan hade. Denna ränteutjämning innebär att dollarn försvagas mot euron och kronan.

Avslutningsvis kan konstateras att *Kina* kommit längre i sin återhämtning än övriga stora ekonomier. Eftersom pandemin utgick ifrån Kina är det naturligt att de ligger lite längre fram. Återhämtningen är dock mycket ojämn mellan olika sektorer. Det är främst industrin som snabbt återhämtat sig, stödd av den kinesiska centralregeringen.

Finland

Finlands ekonomi har klarat sig igenom det första halvåret av pandemin relativt helskinnad, i alla fall jämfört med många andra länder. Trots att den värsta delen av pandemin antas vara över ser läget fortsatt utmanande ut för Finlands del. Osäkerheten som pandemin medför minskar både den inhemska och internationella investeringsviljan, vilket håller tillbaka den finska industrin. Utöver detta kvarstår omständigheter som gjorde att läget för den finska ekonomin var svagt redan före pandemin; en minskande befolkning i arbetsför ålder samtidigt som internationella handelskonflikter skadar små exportberoende ekonomier.

Den finländska BNP-tillväxten hade redan innan coronakrisen börjat bromsa in. Fjolårets BNP-tillväxt uppgick till 1,1

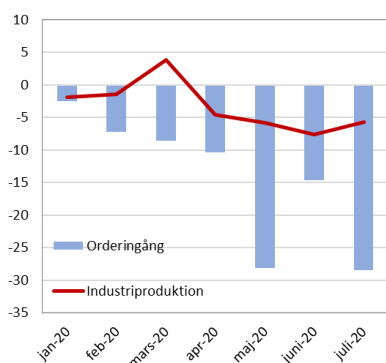
⁸ ECB (2020).

⁹ European Commission (2020) Business and Consumer Surveys.

procent.¹⁰ I år väntas BNP sjunka med nära fem procent, för att sedan endast delvis återhämta sig 2021.¹¹ Nästa års BNP-nivå väntas ligga ungefär två procent under 2019 års nivå.

Den finska industriproduktionen sjönk minst av alla EU-länder under det andra kvartalet.¹² Industrin hade välfyllda orderböcker med långa leveranstider då pandemin slog till, vilket mildrade fallet. Sedan mars har dock mängden nya ordrar minskat kraftigt, vilket gör att återhämtningen ser ut att bli tuff. Den finska industrin lider av den låga investeringsviljan i EU, eftersom en stor del av exportindustrin tillverkar insatsvaror för europeisk industri.

Figur 1. Den finska industrins produktion och ordergång. (Procentuell förändring jämfört med motsvarande månad 2019).

Inflationen väntas i år hamna kring 0,4 procent för att därefter stiga till cirka 1,2 procent nästa år¹³. I år håller låga energipriser inflationen nere, medan en uppgång av dessa tillsammans med bland annat ökande priser inom coronadrabbade branscher drar upp

¹⁰ Statistikcentralen, Nationalräkenskaper.

¹¹ Finansministeriets prognos är -4,5 procent 2020 och +2,6 procent 2021.

¹² SEB (2020) Nordic Outlook, September 2020

¹³ Finansministeriet (2020), Ekonomisk översikt hösten 2020

inflationen nästa år. Skattehöjningar som påverkar konsumtionen är även en tydlig inflationsfaktor för 2021.

Coronakrisen innebar att de senaste årens sjunkande arbetslöshetstrend bröts. Efter att ifjol ha närmat sig nivåerna före finanskrisen väntas arbetslösheten stiga från 6,7 procent 2019 till 8,0 procent i år (2020). Finansministeriet räknar med att arbetslösheten 2021 ligger runt 8,2 procent.¹⁴

Finlands bank gör bedömningen att sysselsättningen inte kommer att nå upp till läget före corona vare sig 2021 eller 2022.¹⁵ Strukturella problem med en minskande befolkning i arbetsför ålder tillsammans med den långsamma tillväxten innebär att regeringens sysselsättningsmål på 75 procent inte kommer att nås inom en överskådlig framtid.

Det krävs en viss vaksamhet då man avläser *hushållens förtroende för ekonomin*. Konsumentförtroendeindex rasade under våren, men har snabbt återhämtat sig till nivåer som ligger nära tioårsmedelvärdet.

Förtroendeindexet bygger dock på en sammanvägning av flera olika frågor, och det kan vara värt att dissekera indexet något; Återhämtning av totalindex bygger främst på att konsumenterna tror den nuvarande situationen kommer att förbättras det närmsta året, vilket inte är förvånande. Nulägesbedömningen av den finska ekonomin sjönk i våras till mycket låga nivåer, och ligger kvar på nästan oförändrade bottenivåer.

Nulägesbedömningen av den egna ekonomin minskade i sin tur inte

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Finlands bank (2020)

särskilt mycket i våras, utan sjönk till en nivå strax under tioårsmedelvärdet, där den fortfarande ligger kvar.¹⁶

Med tanke på den låga investeringsviljan och svaga exportutsikterna bedömer Finlands bank att det är den privata konsumtionens återhämtning som kommer att stå för det mesta av tillväxten det kommande året. Enligt ETLAs prognos kommer den privata konsumtionen minska med 5,4 procent i år och öka med 4,0 procent nästa år (2021). Finansministeriet är mer optimistiska angående 2020 och förväntar sig att konsumtionen minskar med 3,8 procent i år och ökar med 4 procent 2021.

Den finska regeringens budgetproposition för 2021 innebär ett underskott på 10,8 miljarder euro (17,6 miljarder 2020).¹⁷ Underskottet motsvarar cirka 4,6 procent av BNP 2021 (7,7 procent 2020).

De massiva stödåtgärderna tillsammans med minskande skatteintäkter innebär att Finlands skuldsättning ökar markant. Situationen är dock likartad för de flesta länder och det internationella ränteläget innebär att kostnaderna för lånen i närtid är låga. Längre fram kommer dock årets underskott att försvåra saneringen av de offentliga finanserna.

Sverige

Sverige var innan pandemin inne i en avmattningsfas, och BNP tillväxten 2019 var endast 1,3 procent. Pandemin

innebär den försiktiga avmattningen ersatts av ett ras. Konjunkturinstitutets senaste prognos pekar på en minskning av BNP på 3,4 procent i år, följt av en partiell återhämtning på 3,5 procent under 2021.¹⁸

BNP-fallet under det första halvåret var större än i Finland, men ändå mindre än i många andra länder. Olika prognosinstitut gör olika bedömningar av huruvida Sverige eller Finland kommer att se det största tillväxttappet då 2020 summeras, men bägge länder ser oavsett ut att klara året bättre än många andra europeiska länder.

Den svenska industrin led mer än den finska under det andra kvartalet i år. Medan den finska industrin kunde beta av välfyllda orderböcker med långa leveranstider påverkades till exempel den viktiga fordonsindustrin i Sverige kraftigt negativt. Konfidensindikatorn för industrin har dock en positivare utveckling i Sverige än i Finland, och industrins återhämtningspotential framöver ser bättre ut i Sverige.

Mönstret i Sverige följer övriga länder, där en stor skillnad kan ses mellan olika branscher. Kultur, hotell och restaurang, samt transport är branscher som lider hårt, medan detaljhandeln repat sig snabbt.

De svenska hushållens förtroendet för ekonomin upplevde inte ett liknande ras som EU-länderna i genomsnitt (*Figur 2*).¹⁹ De lättare restriktionerna innebar en mindre dramatisk utveckling i Sverige. Samtidigt har enorma minskningar i konsumtionen av vissa tjänster som logi, restaurang,

¹⁶ Statistikcentralen, konsumenternas förtroende.

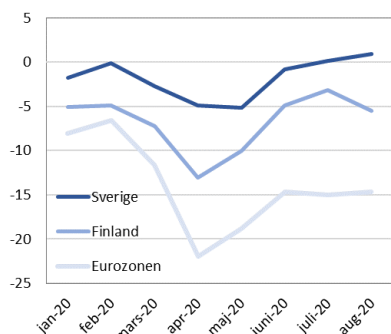
¹⁷ Finansministeriet (2020) "[Statens budgetförslag för 2021](#)", artikel på ministeriets hemsida, publicerad 16 september 2020.

¹⁸ Konjunkturinstitutet (2020a) Konjunkturläget september 2020.

¹⁹ EUROSTAT (2020) databas. EUROSTATs index skiljer sig något från Statistikcentralens.

kultur och transport inneburit ett historiskt ras i den privata konsumtionen. Prognoserna för hushållens konsumtionen pekar på en minskning på knappt fem procent i år, följt av en lika stor procentuell ökning 2021.²⁰

Figur 2. Förändring i konsumentförtroendeindex (procentuell förändring från samma månad 2019).

Pandemins effekter på arbetslösheten har dämpats av generösa, men tillfälliga, korttidspermitteringssystem som gav företagen möjlighet att behålla personal med väsentligt minskade lönekostnader. Sysselsättning och arbetslöshet har därför inte påverkats i samma utsträckning som antalet arbetade timmar. Liknande effekter kan även ses i Finland där det redan före pandemin fanns möjligheter att deltidspmittera, men utan de lönekompensationer som erbjuds i det tillfälliga svenska systemet. Arbetslösheten låg i juli på 8,9 procent, vilket är en ökning med 2,0 procentenheter jämfört med juli 2019.²¹

På grund av den långsamma återhämtningen, samt åtstramningar av korttidspermitteringssystemet efter årsskiftet, väntas arbetslösheten

fortsätta att öka den närmsta tiden.²² Efter en arbetslöshetstopp runt tio procent väntas en långsam återhämtning på arbetsmarknaden påbörjas under 2021.

Den svenska regeringens budgetproposition för 2021 präglas av en mycket expansiv finanspolitik. Underskottet i budgeten ligger på cirka 70 miljarder kronor nästa år (cirka 300 miljarder 2020). Med tanke på den låga statsskulden, räntan och det allvarliga ekonomiska läget råder det bred samsyn om att Sverige bör göra rejäla satsningar. Däremot har effektiviteten i vissa satsningar ifrågasatts.²³

Budgetunderskottet motsvarar cirka 1,4 procent av BNP 2021 (6,2 procent 2020).

De stora prisökningarna på den svenska fastighetsmarknaden, i kombination med högt belånade hushåll, har varit en källa till oro i flera år. Hittills har dock de enorma stimulanserna bidragit till att hålla marknaden intakt, trots pandemi.

Vid vårens pandemiutbrott försvagades den svenska kronan. Sedan dess har ett stabilare internationellt läge och uttraderad skillnad mellan styrräntor inneburit en kontinuerlig förstärkning av kronan. Denna förstärkning väntas fortsätta framöver vilket innebär att en euro under nästa år ligger kring 10,20 kronor. En ökning av den internationella osäkerheten skulle dock motverka förstärkningen av kronan, vilket gör prognosen osäker.

²⁰ Se t.ex. Konjunkturinstitutet (2020a) och Riksbanken (2020)

²¹ SCB (2020) SCB-Indikatorer augusti 2020.

²² Se t.ex. Riksbanken (2020) och SEB (2020).

²³ T.ex. Konjunkturinstitutet (2020b) "Kommentar till regeringens budgetproposition 2021"

Åland

Föreliggande konjunkturbedömning är negativare än den ÅSUB gjorde i april. I vår prognos antar vi bland annat att virus spridning och åtgärder kommer att fortsätta i varierande grad fram till att en medicinsk lösning stabiliserar läget under senare delen av nästa år. Reserestriktioner antas vara återkommande och antalet inresande till Åland nästa år vara en tredjedel lägre än de var 2019. Med tanke på osäkerheten kring virussituationen finns risk för en betydligt negativare utveckling än i vår prognos.

ÅSUBs antagande i våras var att restriktionerna skulle lättas i slutet av juni, men det konstaterades även då att det fanns betydande negativa risker kring detta antagande. Dessa negativa risker har på ett avgörande sätt realiserats; reserestriktionerna mellan Sverige och Finland kvarstår fortfarande. *De fortsatta reserestriktionerna är det enskilt viktigaste hindret för en återhämtning av den åländska ekonomin.*

I våras fanns en oro för en omfattande konkursvåg då intäkterna för många stryptes totalt. Hittills har dock ingen ökning i antalet konkurser skett, och från banksektorn rapporteras att ingen ökning i betalningssvårigheter för företagskunderna skett.

Även om konkurser undvikits så har många omstruktureringar gjorts inom det åländska näringslivet. Förändringar som gjorts under året är i många fall svar på pandemin, men det har även genomförts långsiktiga förändringar där pandemin endast varit en katalysator. En utmaning den närmaste tiden är att stöda de företag och människor som tillfälligt saknar jobb på grund av pandemin, utan att förhindra att långsiktigt nödvändiga effektiviseringar genomförs.

Omsättningsutvecklingen skiljer sig åt mellan olika delar av ekonomin. (Figur 3) Som man kan se har utvecklingen inom servicesektorn varit svag under flera år, och är även den sektor som drabbas överlägset hårdast av

Tabell 1. Nyckeltal för den åländska ekonomin 2017–2021

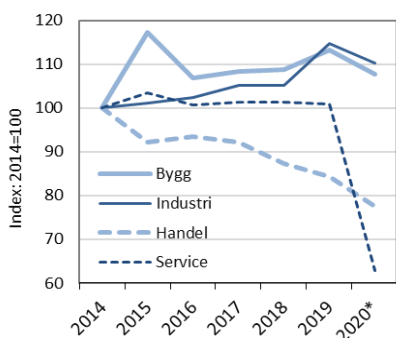
	2017	2018*	2019*	2020**	2021**
BNP till marknadspris (volymförändring, %)	1,8	-1,3	1,8	-16	9
Befolkningsförändring (antal personer)	275	300	95	120–170	20–100
Flyttningsnetto	234	291	83	130–160	20–100
Relativt arbetslöshetstal (%)	3,6	3,5	3,5	9,5	7
Konsumentpriser, årlig förändring (%)	1,7	1,3	0,7	-0,2	1,0
Kort ränta (Euribor 3 månader, %)	-0,3	-0,3	-0,4	-0,5	-0,5
Råolja (Brent, USD/fat)	54	71	64	42	49
EUR/SEK	9,64	10,26	10,59	10,50	10,20

*) Preliminära siffror för BNP 2018–2019 **) Prognoser.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar för BNP, ÅSUB (Befolkning, Arbetsmarknad, Priser). Befolkningsregistercentralen, Finlands bank, *US Energy Information Administration*. ECB.

pandemin. Omsättningen för handeln har sjunkit kraftigt under de senaste åren, vilken till stor del förklaras av postorderverksamhetens avveckling. Omsättningen för bygg och industri utvecklas ganska ojämnt, men har båda en positiv trend över tidsperioden.²⁴

Figur 3. Omsättningsutveckling för olika delar av ekonomin 2014–2020, nominella priser (prognos 2020).²⁵

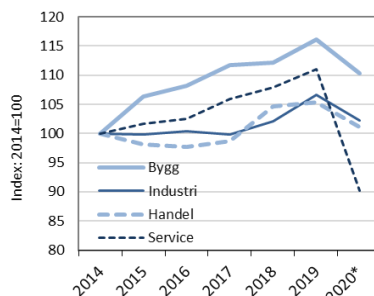

Lönesummans utveckling har de senaste åren varit mest positiv inom byggsektorn. Servicesektorns lönesumma har haft en klart positivare utveckling än omsättningen, och servicesektorns lönesumma väntas inte minska lika mycket som omsättningen. Industrins lönesumma har ökat något mindre än omsättningen, och väntas inte sjunka särskilt mycket i år. Avslutningsvis visar figuren nedan att handelns lönesumma och omsättning inte korrelerar med varandra. Det enorma omsättningsbortfall som postorderverksamhetens avveckling inneburit får inte genomslag i lönesiffrorna.

²⁴ Data för företag registrerade på Åland. Detaljerade branschvisa uppgifter för omsättnings- och lönesummans tillväxt finns i ÅSUB:s databas.

²⁵ I service ingår branscherna transport, hotell & restaurang, personliga- och företagstjänster. I industri ingår Livsmedels- och övrig industri, samt vatten & el.

Figur 4. Lönesummans utveckling för olika delar av ekonomin 2014–2020, nominella priser (prognos 2020).²⁶

Åland har lidit betydligt mer under pandemin än vad Finland totalt sett gjort. Medan industrins relativt måttliga nedgång har begränsat det finska produktionstappet, har den servicetunga åländska ekonomin lidit svårt.

Prisökningen på Åland följer i regel utvecklingen för hela Finland, men har sedan början av 2019 legat under den finska nivån (i genomsnitt 0,5 procentenheter). Under pandemin har skillnaderna ökat och var i juli över en procentenhet. Restriktionerna har dock påverkat möjligheten att beräkna tillförlitliga mått på inflation. Hittills i år ligger den genomsnittliga inflationen på -0,4 procent på Åland. Inflationen beräknas i år bli -0,2 procent. Detta kan jämföras med prognosen för Finland som är +0,4 procent.

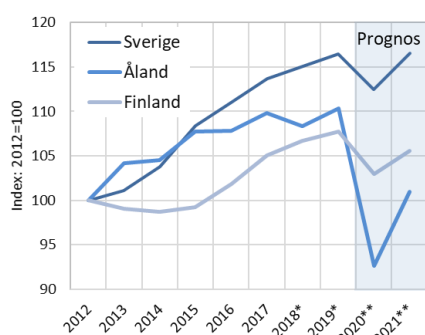
BNP-tillväxten på Åland nådde 1,8 procent år 2017, som är det senaste året som vi har färdigställda siffror för. Enligt våra preliminära beräkningar för 2018 minskade BNP då med 1,3 procent, för att sedan öka 1,8 procent 2019 (Tabell 1).²⁷ ÅSUBs prognos säger

²⁶ I service ingår branscherna transport, hotell & restaurang, personliga- och företagstjänster. I industri ingår Livsmedels- och övrig industri, samt vatten & el.

²⁷ För att beräkna den reella årliga värdeökningen av BNP används Ålands KPI som

att nedgången i det privata näringslivet är drygt tjugo procent, medan den offentliga sektorn växer med knappa tre procent i år (2020), vilket resulterar i en tillväxtprognos för hela BNP på -16 procent. Detta följs av en ökning på nio procent nästa år. *Figur 5* visar att Åland både i år och nästa år drabbas betydligt hårdare än Sverige och Finland.

Figur 5. BNP-volymtillväxten 2021–2021 för Åland, Finland och Sverige. Volymindex, år 2012=100.

Källor: ÅSUB, SC, SCB, egna beräkningar.
*Preliminära beräkningar.
**Prognoser från Finansministeriet, Konjunkturinstitutet, samt ÅSUB.

Befolkningsutvecklingen

ÅSUB:s grova bedömning utgående från preliminära uppgifter säger att vi i år får en befolkningsökning motsvarande 120–170 personer, vilket skulle vara något under genomsnittet för perioden efter år 2000. Det ansträngda ekonomiska läget på Åland väntas dämpa inflyttningen i höst, samtidigt som det sker en ökning av utflyttning då människor söker arbete eller studier utanför Åland. Samma krafter väntas begränsa befolkningstillväxten väsentligt nästa år, särskilt om kringliggande ekonomier har en tydligt snabbare återhämtning än Åland.

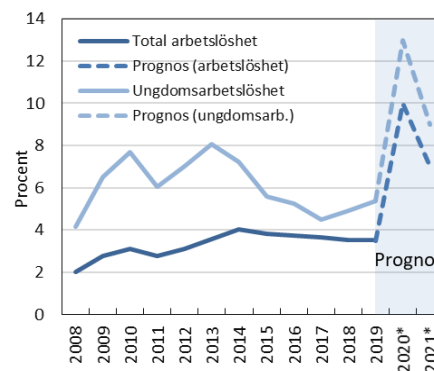
Angående flyttningsrörelsen vet vi att nettot (115 personer) för det första

halvåret i år (2020) var lägre än tioårsmedeltalet för det första halvårets flyttningsnetto (162 personer). Det fanns dock en större korrigeringspost i befolkningsrörelsestatistiken (+32 personer), vilket tillsammans med flyttningsrörelsen och aningen negativt födelsenetto gav en befolkningsökning på 144 personer. Förhandsinformation om befolkningsmängden i slutet av augusti pekade på en befolkningsökning med 190 personer sedan årsskiftet.

Sysselsättningen

Det *relativa arbetslöshetsstalet* har de senaste åren legat kring 3,5 procent. Pandemiutbrottet innebar ett abrupt slut på detta och som högst låg arbetslösheten i maj på 13,4 procent. Under sommaren minskade sedan arbetslösheten och låg i september på 10,0 procent. Ungdomsarbetslösheten låg i maj och juni på 21 procent, och har sedan dess sjunkit till 10,5 procent i september. Arbetslösheten väntas fortsätta sjunka långsamt framöver, och de prognostiserade årsmedeltalen är 9,5 procent för 2020 och 7 procent 2021 (*Figur 6*).

Figur 6. Total arbetslöshet och ungdomsarbetslöshet 2008–2021 (prognos 2020–2021).

Källa: ÅSUB

deflator. Detta år kommer inflationen på Åland att vara betydligt högre än Finlands (prognosticerade 1,7 respektive 0,8 procent).

I våras²⁸ visade ÅSUBs huvudscenario att arbetslösheten skulle stiga till närmare 20 procent i juni, och att den sedan skulle sjunka hastigt och landa på cirka sex procent 2021. *Det finns flera orsaker till att toppen inte blev så hög som befarat, men även orsaker som gör att vi nu förväntar oss en långsammare återhämtning.*

ÅSUB identifierar två huvudsakliga faktorer som bidrog till att hålla nere arbetslöshetstoppen under sommaren. För det första lättades restriktionerna inom restaurangbranscher redan den första juni, vilket gjorde att överutbudet av arbetskraft i juni hölls nere. För det andra minskade många företag arbetskraften genom deltidspemitteringar, vilket inte påverkar arbetslöshetsstatistiken trots att den arbetade tiden minskade.

Det finns flera anledningar till att ÅSUB tror att återhämtningen på arbetsmarknaden kommer att gå långsamt det närmsta halvåret. För det första innebär uppsägningstider att många av de uppsägningar som gjordes under våren och sommaren ännu inte syns i arbetslöshetsstatistiken. Det mest noterbara exemplet här är nedläggningen inom kryssningstrafiken, som innebär att ett stort antal ålänningar förlorat jobbet.

Dessutom finns det även en risk för personalnedskärningar inom restaurangbranschen efter den svaga sommaren.

Det finns även en risk för att en *efterläpande coronaeffekt* är att vänta under det närmsta halvåret, då svårigheter att ersätta projekten som påbörjats före pandemin visar sig. Detta

²⁸ ÅSUB Rapport 2020:1 Konjunkturläget våren 2020 och coronakrisen

kan leda till ett minskat arbetskraftsbehov inom främst byggbranschen, men även industrin och företags-tjänster.

En växande långtidsarbetslöshet i takt med att tiden går från pandemiutbrottet är ett väsentligt problem. Generellt kan man säga att chansen att hitta ett jobb minskar ju längre man varit arbetslös. Detta till exempel på grund av förlorad kompetens, kompetensutveckling och nätverk.²⁹ Om arbetslösheten dessutom sammanfaller med en strukturomvandling där efterfrågan på vissa yrken minskar permanent ökar risken för att fastna i långtidsarbetslöshet ytterligare.³⁰

Figur 7 visar att vi sedan juni sett en stor ökning i antalet personer som varit arbetslösa minst tre månader. I september hade en betydande del av dessa varit arbetslösa i sex månader (det mörka stapelsegmentet i figuren). Med tanke på den långsamma återhämtning vi väntar oss det närmsta halvåret, pekar vår prognos på att det under nästa vår kan finnas upp mot tusen personer som varit arbetslösa minst ett halvår.³¹

Två saker som man bör ha med sig då man avläser arbetslöshetsstatistiken: *för det första* nollställs längden på en persons arbetslöshetsperiod om den tillfälligt hittar sysselsättning. Utöver de som är registrerade som långtidsarbetslösa finns därför ett antal personer som under lång tid varit arbetslösa förutom enstaka korta perioder. *För det andra* finns idag cirka 200 företagare med bland de

²⁹ Arbetsförmedlingen (2017), s. 5.

³⁰ Riksbanken (2020b) s.47

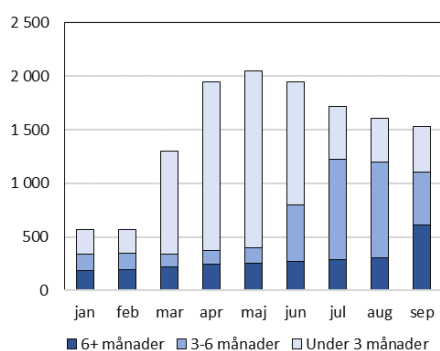
³¹ Med reservation för osäkerheten kring hur mycket faktorerna som beskrivs i efterföljande stycke håller nere långtidsarbetslösheten.

långtidsarbetslösa. ÅSUB räknar med att de tillfälliga undantagsreglerna för företagare försvinner efter årsskiftet och att en stor del av dessa företagare då försvinner ur statistiken.

Sysselsättningsfrämjande åtgärder kommer knappast att ändra på faktumet att vi framöver kommer att se ett stort antal långtidsarbetslösa.

Omfattande åtgärder för kompetensutveckling eller omskolning för arbetslösa är därför ett alternativ för att förbättra möjligheterna för arbetslösa och den åländska ekonomin på längre sikt.

Figur 7. Antalet arbetslösa 2020, per månad och längden av sammanhängande arbetslöshet.

Hushållen

Även om konsumentförtroendet inte mäts på Åland utgår vi ifrån att de finska konsumenternas negativa bild av det nuvarande ekonomiska läget är ännu starkare på Åland, vars ekonomi tagit betydligt mer stryk av pandemin än ekonomin på fastlandet.

Minskade löne- och kapitalintäkter innebär att ålänningarnas disponibla inkomster kommer att minska 2020 jämfört med 2019. Utbetalningar från arbetslöshetskassor tillsammans med diverse stödåtgärder som satts in minskar dock den negativa effekten

under 2020. Nästa år väntas både löner och kapitalintäkter öka, men de disponibla inkomsterna förväntas ändå endast delvis återhämta sig från årets fall. Återhämtningen dämpas av faktumet att arbetslöshetsersättningar klingar av, samt ytterligare ifall de extrainsatta stödåtgärderna blir mindre 2021 än de var 2020.

Skuldsättningsgraden på Åland ligger över Finlands total och har ökat klart snabbare på Åland än på fastlandet under åren sedan finanskrisen 2008, både procentuellt och mätt i förhållande till disponibla inkomster. De fortsatt låga räntorna är därför särskilt viktiga för de åländska hushållens konsumtionsutrymme. Tack vare ränteläget är räntekostnaderna bara en tredjedel av vad de var 2008, trots att skulderna ökat med drygt 50 procent.³²

Före coronakrisen bedömde man från bankhåll att det extremt låga ränteläget tillsammans med en stark arbetsmarknad upprätthöll kreditkvaliteten för de åländska hushållen.³³ Riskerna för en långvarigt sämre arbetsmarknad innebär dock att riskerna för betalningssvårigheten har ökat. Under våren erbjöd bankerna amorteringsuppskov i upp till ett år, vilket minskade de kortsiktiga riskerna för betalningsproblem. När amorteringsplanerna så småningom tas upp igen kan det få negativa effekter på konsumtionen, men även i förlängningen påverka betalningsförmågan och bostadsmarknaden.

Hittills har inga varningssignaler hörts från vare sig fastighetsmäklare eller

³² Statistikcentralen, Statistik över skuldsättning.

³³ Andelsbanken för Åland, Ekonomiska översikt 1.1.–30.6.2019. Nya Åland 26 augusti 2019.

banker, men det finns skäl att följa med utvecklingen av betalningsproblem och fastighetsmarknaden det närmsta året.

Den offentliga sektorn

Coronapandemin utgör fortsättningsvis en stor utmaning för den offentliga sektorn. En försämrad världsekonomi och restriktioner i syfte att bekämpa viruset har medfört konsekvenser och resulterat i minskade intäkter samtidigt som kostnaderna ökat. En nyckelvariabel som återger såväl intäktsbortfallet som kostnadsökningen är arbetslöshetstalet, som för tillfället ligger på en väldigt hög nivå. En hög arbetslöshet innebär ett bortfall av skatteintäkter för både landskapet och kommunerna. Utöver det kan hög arbetslöshet också innebära ett ökat tryck på andra kostnadsställen, exempelvis utkomststöd och bostadsbidrag. För närvarande är arbetslösheten som högst i Eckerö och Mariehamn men även Kökar och Vårdö hade ett arbetslöshetstal som översteg tio procent (genomsnittsnivån i september).

År 2021 är ett stort reformår för den kommunala sektorn på Åland. Kommunernas socialtjänst (KST) sjösätts, vilket kommer att påverka kommunernas ekonomi i olika utsträckning. Vid årsskiftet träder även ny lagstiftning i kraft som innebär nya uppgifter för kommunerna. Några större förändringar som lagstiftningen innebär är avgiftsfri förundervisning, förberedande undervisning för nyanlända med annat modersmål än svenska samt rätt till tillfällig barnomsorg. De nya uppgifterna ökar också på kommunernas kostnader.

Under pandemin har landskapssektorn genom tilläggsbudgeter bidragit med ekonomiskt stöd till näringslivet och

kommunsektorn i syfte att mildra de negativa effekterna av krisen. I den tredje tilläggsbudgeten för landskapet budgeterades en stödsumma på ca 5,6 miljoner euro till kommunerna för bland annat utkomststödsutgifter och för att kompensera för minskade skatteintäkter. Utöver det har även kommunernas andel av samfundsskatterna höjts med tio procentenheter för år 2020 som en del av coronavirusstödpaketet, vilket har föreslagits gälla även under 2021. För 2021 har föreslagits att utöver att den tioprocentiga höjningen kvarstår höjs kommunernas andel med ytterligare två procentenheter. Denna andel ska kompensera för sänkta avgifter i småbarnspedagogiken och är permanent.

Enligt preliminära uppgifter från skatteförvaltningen kommer kommunalskatterna på förvärvsinkomster att öka med 2,1 procent för de åländska kommunerna år 2019. För hela Finland förväntas en ökning på 3,4 procent.

Förvärvsinkomstskatteintäkterna har ökat trots att de genomsnittliga skattesatserna sjunkit något på Åland. Att skatteintäktsökningen under 2019 var mindre på Åland beror delvis på att skattesatserna på fastlandet ökade. ÅSUB:s bedömning för innevarande år är att de åländska kommunernas debiterade förvärvsinkomstskatter sjunker med ca fyra procent. För år 2021 väntas sedan förvärvsinkomstskatteintäkterna delvis återhämta sig.

Utifrån preliminära uppgifter för 2019 ökar samfundsskatterna med fyra procent för de åländska kommunerna, vilket kan jämföras med en ökning på ca 0,2 procent för alla Finlands kommuner sammantaget. Att bedöma hur samfundsskatterna kommer att

utvecklas framöver är väldigt svårt. De idag tillgängliga siffrorna pekar på att samfundsskatterna till kommunerna kommer att minska med omkring en femtedel år 2020, trots den genomförda höjningen av kommunernas andel av samfundsskatterna för i år. Liksom för förvärvsinkomstskatterna är ÅSUB:s bedömning att samfundsskatterna kommer att delvis återhämta sig under år 2021.

Det är inte enbart den kommunala sektorn som upplever nya reformer. År 2021 träder ett nytt finansiellt system för beräkningen av klumpsumman och flitpengen i kraft. I det nya systemet minskar klumpsummans avräkningbas genom att främst inkomstskatter exkluderas. Däremot höjs procentsatsen på avräkningsbasen till 0,47 procent (tidigare 0,45) och befolkningsutvecklingen får en direkt betydelse: ökar Ålands andel av den totala befolkningen så ökar även avräkningsbasen och omvänt.

Även systemet för skattegottgörelsen till landskapet, den så kallade *flitpengen*, reformeras fr.o.m. år 2021 på ett sätt som gör att den kompenserar för en minskande avräkningsgrund. I det nuvarande systemet blir skattegottgörelsen aktuell då de i landskapet debiterade inkomst- och förmögenhetsskatterna överstiger 0,5 procent av motsvarande skatt för hela Finland. Systematiken för skattegottgörelsen är sådan att 2019 års belopp tas upp i 2021 års budget. I det nya systemet behåller Ålands landskapsregering samtliga på Åland debiterade inkomstskatter (förvärvs-, kapitalinkomst- och samfundsskatter, inklusive tonnageskatt). Detta belopp (inklusive lotteriskatter) kallas för *skatteravräkning* i det nya systemet. Det sista skatteåret som skattegottgörelsen (enligt det nuvarande systemet)

beräknas blir 2020, vilket upptas som inkomst i landskapsregeringens budget år 2022.

Systemet för återbäring av lotteriskatten kommer inte att ändras, även under det nya finansieringssystemet får Åland behålla den lotteriskatt som uppbärs på Åland, såsom det har varit under nuvarande system. Tidtabellen för återbäringen kommer dock att förändras. Under övergångsåret 2021 kommer Åland att få både 2020- och 2021-års lotteriskatter återburna under samma budgetår. Framöver återbärs det aktuella årets lotteriskatt, först med ett estimerat förskott, vilket sedan regleras när de slutliga beloppen är kända.

För år 2019 fastställde Ålandsdelegationen *klumpsumman* till knappt 240 miljoner euro (se *Figur 8*). Detta innebär en minskning på nästan tre procent från år 2018. Enligt uppgifter från det senaste tilläggsbudgetförslaget för staten 2020 förväntas klumpsumman bli nästan 223 miljoner euro, vilket då skulle innebära en minskning på sju procent eller ca 17 miljoner euro.

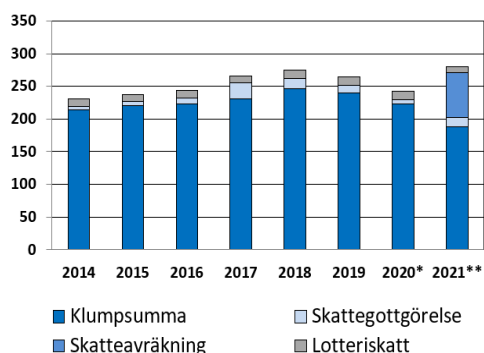
Utifrån statsbudgetpropositionen för 2021 väntas klumpsumman nästa år minska med drygt 15 procent och då utgöra ca 189 miljoner euro. Det nya finansieringssystemet är tänkt att träda i kraft under 2021, vilket i processen minskar på avräkningsbasen men även höjer procentsatsen på avräkningsbeloppet.

År 2017 uppgick flitpengen till ca 11,7 miljoner euro (utbetalt år 2019 i *Figur 8*). Flitpengen upplevde en avsevärd minskning 2018, som är det senaste år som flitpengen fastställts för, och uppgick då till cirka 7,3 miljoner euro. Enligt ÅSUB:s prognoser väntas

flitpengen öka med cirka sex miljoner euro 2019 då de åländska skatteintäkterna ser ut att utvecklas avsevärt starkare än de fastländska. Förväntningarna i nuläget är att ingen flitpeng genereras för år 2020.

För budgetåret 2019 uppgick det samlade beloppet av klumpsumman, flitpengen och lotteriskatten till ca 264 miljoner euro (se Figur 8). I år beräknas detta belopp minska till ca 242 miljoner euro. År 2021, som är det första året med det nya finansiella systemet, förväntas summan öka till knappt 280 miljoner euro. Ökningen förklaras delvis av att 2021 blir ett "skarvår" där det nya systemet träder i kraft samtidigt som det gamla delvis ännu är i bruk: flitpengen för år 2019 och lotteriskatten för 2020 tas upp i 2021 års budget. Det nya *skatteavräkningsbeloppet* väntas motsvara knappt 69 miljoner euro, av vilket ca 5 miljoner euro utgörs av lotteriskatten för 2021.

Figur 8 Utvecklingen av klumpsumman, skattegottgörelsen, skatteavräkningen och lotteriskatten enligt budgetår, (miljoner EUR, löpande priser) 2014–2021

Notera: Blocket för lotteriskatten 2021 utgörs enbart av lotteriskatten som genererats år 2020. Lotteriskatten som genereras 2021 finns med i skatteavräkningsbeloppet.

*Preliminära siffror

**Prognos

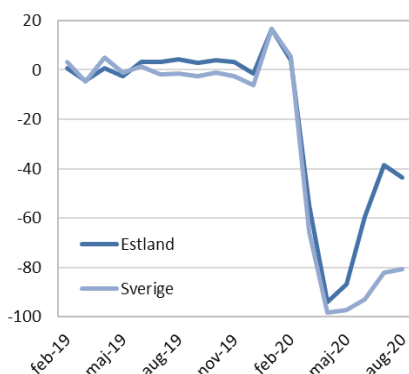
Utvecklingen i det privata näringslivets branscher

Den enskilt största orsaken till den nuvarande ekonomiska situationen är restriktionernas påverkan på passagerarrederierna. De stängda gränserna i våras innebar att passagerartalen var så gott som obefintliga. Sedan dess har situationen förbättrats, men är fortsatt mycket allvarlig. Med tanke på att branschen redan före pandemin präglades av överkapacitet och prispress är det inte omöjligt att vi framöver kommer att se ytterligare långsiktiga kapacitetsnedsänkningar utöver de som redan annonserats. *Detta riskerar betydande och långvariga negativa effekter för Åland.*

Nöjesresande mellan Finland och Estland var under sommaren fritt, vilket syns i snabbt förbättrade passagerarsiffror (Figur 9). De fortsatta karantänkraven gentemot Sverige har dock tyngt trafiken mellan Finland och Sverige under hela perioden. De nyligen återinförda restriktionerna mot Estland är ytterligare ett bakslag för de åländska rederierna.

Oavsett karantänkrav så innebär de säkerhetsåtgärder som införts att det är troligt att fartygen kommer att köra långt under sin kapacitet tills virussituationen är stadigt under kontroll. I ÅSUBs huvudscenario räknar vi med att detta dröjer till senare delen av nästa år och att nästa års passagerartal därför är en tredjedel lägre än 2019.

Figur 9. Passagerartrafiken mot Sverige och Estland i utvalda finska hamnar³⁴. (procentuell förändring från samma månad 2019).

Rederierna har under året mottagit stöd från Landskapsregeringen, samt betydande ersättningar från Försörjningsberedskapscentralen (FBC) för delar av sin trafik. Från rederihåll bedömer man att FBC-ersättningarna täcker de rörliga kostnaderna men endast smärre delar av de fasta kostnaderna.³⁵ I dagsläget finns möjlighet till FBC-ersättningar fram tills årsskiftet, men ÅSUB räknar med att ersättningarna fortsätter lika länge som rådande restriktioner är i kraft.

Bunkerpriserna ser ut att vara låga den närmsta tiden, vilket utgör en lättnad för rederierna. Det för bunker avgörande oljepriset har visserligen återhämtat sig från vårens kollaps vid pandemiutbrottet, men förväntningarna för 2020–2021 är att priset ligger kvar en bra bit under tioårsmedeltalet.

En svag dollar framöver skulle gynna passagerarrederierna som har större delen av inkomsterna i euro men betalar sin bunker i USD. Däremot är nettoeffekten av en svag dollar negativ för den åländska tankerverksamheten

eftersom man har merparten av sina intäkter i USD.

Den ledande internationella indikatorn för tankertrafik (Worldscale) har sedan april sjunkit kraftigt för frakter på Nordsjö- och Östersjöhamnar. Hittills ligger årets indikatornivå i nivå med motsvarande period under det svåra verksamhetsåret april 2017–mars 2018. Det åländska tankerredriet möter dock det tuffa marknadsläget med optimism; sedan pandemins utbrott har bolaget beställt två nya tankers.

Det största åländska torrlastredriet hade svårigheter att hålla sitt tonnage kontrakterat redan före pandemin. Problemen har förvärrats markant och utsikterna för den globala ekonomin och internationell handel gör att ÅSUBs förväntningar för segmentet är pessimistiska under kommande år.

Omsättningstillväxten för hela *transportbranschen* återspeglar nergången inom sjöfarten. Branschen har inte haft någon reell omsättningstillväxt under de senaste åren och pandemin vi nu upplever innebär en extrem påfrestning på branschen. Det första halvåret i år var omsättning så gott som halverad (-45 procent). Även för hela 2020 räknar vi med en minskning motsvarande 45 procent.

Även lönesummans tillväxt har länge varit svag för branschen. Hittills har krisen påverkat lönesumman hälften så hårt som den påverkat omsättningen. Lönesumman har minskat med 21 procent under årets sju första månader. Totalt räknar vi i år med en minskning på 25 procent. Att lönesumman minskat betydligt mindre än omsättningen är naturligt med tanke på svårigheterna att anpassa personalstyrkan proportionerligt till det minskade antalet kunder. Skillnaden mellan

³⁴ Eckerö, Helsingfors, Långnäs, Mariehamn och Åbo. In- och utresande summerat.

³⁵ Viking Line, halvårsrapport 2020.

minskningarna tydliggör de akuta lönsamhetsproblem som krisen innebär för branschen. Utöver detta innebär de stillastående eller mer än halvtomma fartygen att stora delar av den åländska kapitalstocken inte kan användas produktivt.

Förutom de kortsiktiga effekterna så finns en betydande risk för långvariga negativa effekter för passagerarrederierna. Den redan annonserade nedläggningen av kryssningstrafiken mellan Stockholm och Åland innebär stora långvariga effekter för den åländska ekonomin, inte minst i fråga om sysselsättning. ÅSUB bedömer att det framöver finns en risk för att fler beständiga minskningar i tonnage och/eller personalstyrka genomförs.

Hotell- och restaurangbranschen är den bransch som tillsammans med sjöfarten lider hårdast av den pågående situationen. Öppnandet av restaurangerna redan första juni var en positiv avvikelse från ÅSUBs antaganden i våras. Även om restaurangbranschen hade ett mycket svagt första halvår ser det ännu dystrare ut för hotellen, då nästan hälften av marknaden i princip uttraderats då svenskar och övriga icke-finska turister uteblivit. Under årets första åtta månader har hotellen haft 72 500 övernattningar, vilket jämfört med samma period 2019 innebär en minskning om 57 procent.³⁶

Om man jämför omsättningsminskningarna så har hotellen tappat över hälften av sin omsättning medan restaurangerna tappat ungefär en tredjedel av sin omsättning.³⁷

³⁶ ÅSUB Statistikmeddelande. Turism 2020:8.

³⁷ Här bör påpekas att många företag bedriver verksamhet i bägge segment, men är endast registrerade i ett av dem. I "hotell" inkluderas

Branschens samlade omsättning minskade med 47 procent under årets första halva. För hela 2020 räknar vi med en 45 procentig minskning. Lönesumman minskade med 34 procent under årets sju första månader, och vid årets slut väntar vi oss en minskning på 38 procent totalt sett.

Med tanke på branschens beroende av sommarmånaderna³⁸ för att täcka upp resten av årets förluster riskerar årets svaga sommar leda till tillfälliga eller permanenta nerstängningar inom branschen det närmsta halvåret.

De största segmenten inom den åländska *handelsbranschen* är dagligvaruhandel och partihandel med livsmedel och dryck (bland annat till rederierna). Förutom dessa påverkar även till exempel priset på drivmedel handelns omsättning via den bränslehandel som åländska bolag bedriver. Den brokiga sammansättningen av handelssegment har under första halvåret minskat sin omsättning med sju procent, och väntas minska med åtta procent för hela 2020.

Årets minskning beror huvudsakligen på två faktorer: för det första de mycket låga oljepriserna under våren och för det andra partihandeln som lidit svårt av minskad efterfrågan från rederier och kommersiella kök. Den totala minskningen mildras av att segmentet "detaljhandel med brett sortiment"³⁹, har haft en ökad omsättning under pandemin.

Under januari-juli var lönesumman fem

dessutom all logiverksamhet och i "restaurang" all restaurang-, catering- och barverksamhet.

³⁸ Se t.ex. ÅSUB Rapport 2020:1 Konjunkturläget våren 2020 och coronakrisen

³⁹ Främst s.k. stormarknader som säljer mat och diversevaror under ett och samma tak.

procent lägre än ifjol. Lönesumman väntas minska med fyra procent för hela 2020. Till skillnad från omsättningen så tycks inte lönesumman ha ökat för dagligvaruhandeln.

Bankerna skiljer sig från ekonomin i stort och uppvisar mycket goda resultat för det första halvåret 2020. De massiva penningpolitiska åtgärder som satts in har gjort att börsen redan återhämtat sig från vårens kollaps och de omfattande stödpacketen riktade mot näringslivet har inneburit att riskerna för kreditförluster minskat. Ovissheten om pandemins utveckling innebär dock att utsikterna inför nästa år är fortsatt mycket osäkra även för bankerna.

De åländska bankernas sammanvägda rörelseresultat för 2020 var högre under årets första halva än motsvarande period 2019, som även det var ett bra år. Bankerna gör inga resultatprognoser för 2020 på grund av det extremt osäkra läget.⁴⁰

Även den åländska *försäkringsverksamheten* har uppvisat positiva resultat för årets första halva.⁴¹ Pandemin förväntas inte kortsiktigt påverka resultatet, men i likhet med bankerna finns stor osäkerhet på lite längre sikt.

Bank och försäkringsbranschens lönesumma ökade med sju procent under årets första sju månader, och prognosen är att den under hela 2020 ökar med sex procent.

Branschen *företagstjänster* omfattar många olika verksamheter, såväl

mindre hemmamarknads- som några större exportinriktade företag inom bland annat IT. Omsättningen i branschen har ökat med fem procent under årets första halva, medan den totala förändringen för 2020 beräknas bli en procent. Branschens utveckling framöver hämmas av minskad efterfrågan från företagskunder inom de hårdast drabbade branscherna, samt en allmän försiktighet på grund av rådande läge. Det kan även finnas en viss fördröjningseffekt inom branschen, där svårigheter att ersätta projekt som påbörjats innan pandemin visar sig under hösten.

Lönesumman för branschen företagstjänster har växt i takt med omsättningen under årets första halva (+5 procent januari-juli). För hela året väntas fyra procent. Lönesummans tillväxt för innevarande år väntas ligga i nivå med tioårsmedelvärdet för branschen, som är cirka fyra procent.

Branschen *personliga tjänster* består till övervägande delen av småföretagare inom tvätteri, privat hälso- och sjukvårdsverksamhet osv. Här ingår även en del av spelverksamheten som en tungt vägande komponent.

Registeruppgifterna visar på en omsättningsökning om sju procent under det första halvåret. Spelverksamhetens del av denna omsättning försvårar dock tolkningen. För stora delar av de vanligaste typerna⁴² av verksamhet inom branschen har omsättningen minskat med nästan 20 procent under årets första halva.

Ifjol (2019) var lönesummans förändring marginell efter flera år av god tillväxt. I år har lönesumman

⁴⁰ Ålandstidningen 15 augusti 2020; Ålandsbanken Halvårsrapport för perioden januari-juni 2020.

⁴¹ Alandia försäkring ABP (2020) Delårsrapport, januari-juni 2020.

⁴² T.ex. kroppsvård, nöje, sport, sjukvård.

minskat med två procent under januari-juli jämfört med samma period i fjol. För hela 2020 räknar vi med att lönesumman minskar med två procent. Förutom coronaeffekten på kundnära tjänster som frisörer och massörer så påverkas lönesumman fortsättningsvis negativt av det landskapsägda spelbolagets pågående omstruktureringar.

Omsättningen inom *byggsektorn* har de senaste åren varit mycket ojämn och påverkats kraftigt av ett antal större projekts aktuella faser. Under årets första halva minskade omsättningen med sju procent, men kopplingen till pandemin är oklar, eftersom omsättningen var oförändrad i både maj och juni. Det finns däremot en risk för att en eftersläpande coronaeffekt är att vänta under det närmsta halvåret, då svårigheter att ersätta projekten som påbörjats före pandemin visar sig. För hela 2020 räknar vi med att omsättningen minskar med fem procent.

Kubikvolymen för beviljade bygglov minskar i Finland och enligt preliminära siffror från Statistiska centralen har även mängden⁴³ beviljade bygglov på Åland haft en sjunkande trend.⁴⁴

Tillväxten av branschens samlade lönesumma har varit betydligt jämnare än omsättningstillväxten. Lönesumman minskade under årets sju första månader med en procent jämfört med samma period 2019. Vår bedömning är att lönesumman kommer att ha minskat med fem procent då 2020 summeras.

⁴³ Mätt i projektens sammanlagda kubikvolym.

⁴⁴ Den månatliga variationen för bygglov är stor på Åland, varför man inte kan dra långtgående slutsatser ännu.

Branschen *övrig industri* består till stor del av företag som tillverkar plastprodukter; både *high-tech*-företag som fungerar som underleverantörer till den internationella medicinska industrin och tillverkare av plastleksaker.

Den delen av branschen som är smalt nischad mot en internationell, utomnordisk marknad visar än så länge inga tecken på att ha påverkats allvarligt av pandemin. Oron för att brutna produktionsled i pandemins spår skulle innebära svårigheter för branschen tycks därför inte realiserats.

De senaste fem åren har omsättningen för hela branschen *övrig industri* ökat med i medeltal cirka fyra procent per år. Under första halvan av 2020 minskade omsättningen med tre procent, och för hela året räknar vi med att omsättningen minskar med sex procent.

Tillväxten av branschens samlade lönesumma har varit något försiktiga än omsättningstillväxten under de senaste åren. Ifjol var lönesumman oförändrad i nominella priser. Under årets första halva har lönesumman minskat med tre procent, och för hela 2020 räknar vi med en minskning på tre procent.

Den åländska *livsmedelsindustrin* domineras av ett fåtal större företag. Det enskilt största är snacks-tillverkningen, som hotades av nedläggning 2016. Sedan dess har företaget uttalat sig positivt, även under vårens kris. Däremot har samarbetsförhandlingar genomförts hos flera av de största aktörerna vid sidan om snacksfabriken⁴⁵. Det

⁴⁵ Det ena av företagen klassificeras som ett partihandelsföretag, och påverkar därför inte livsmedelsindustrin omsättnings- och

sammanlagda resultatet från dessa samarbetsförhandlingar blir i värsta fall att ett trettiotal arbetsplatser försvinner från Åland. I bägge samarbetsförhandlingar hänvisade företagen till strukturella lönsamhetsproblem snarare än coronarelaterade utmaningar.

Enligt registerdata steg omsättningen med tre procent under det första halvåret, och vår prognos visar på en minskning om en procent för hela 2020.

Fram till och med juli i år hade lönesumman för branschen stigit med två procent. För hela 2020 räknar vi med två procent.

För *primärnärings*arnas del kan det konstateras att vårens oro för att reserestriktioner skulle göra att branschen saknade tillgång till säsongarbetare inte har besannats. Det åländska lantbruket dras dock med långvariga lönsamhetsproblem, vilket aktualiserats då den största producenten av gurka och tomat nu avslutar sin livsmedelsproduktion och övergår till trädodling.

I ÅSUB:s moms- och löneregister ingår endast den del av primärnäringsarna som bedrivs i bolagsform och är momsbelagd, främst äppel- och fiskodling. Lönesumman ser ut att ha ökat med tio procent medan omsättningen minskat med 17 procent. Branschen har haft lika starka omsättnings- och löneförändringar även tidigare år och de härrör i första hand från fiskodlingssegmentet.

Sammanfattande bedömning

ÅSUBs prognos är negativare än den var i våras. Trots detta finns fortsatt risk för en betydligt negativare utveckling än vår prognos.

Åland har lidit betydligt mer under pandemin än vad Finland totalt sett gjort. Medan industrins relativt måttliga nedgång har begränsat det finska produktionstappet, har den servicetunga åländska ekonomin lidit svårt.

De fortsatta reserestriktionerna utgör det enskilt största hindret för en åländsk återhämtning.

ÅSUBs prognos säger att nedgången i det privata näringslivet är drygt tjugo procent, medan den offentliga sektorn växer med knappa tre procent i år (2020), vilket resulterar i en tillväxtprognos för hela BNP på -16 procent. Detta följs av en ökning på nio procent nästa år.

Det närmsta halvåret ser utsikterna på arbetsmarknaden dystra ut. Antalet långtidsarbetslösa väntas fortsätta att öka. På årsbasis väntas arbetslösheten ligga på 9,5 procent 2020 och 7 procent 2021.

År 2020 väntas resultera i minskade skatteintäkter och ökade kostnader för det offentliga Åland. Nya reformer och ett nytt finansiellt system införs 2021. I år väntas summan av klumpsumman, skattegottgörelsen och lotteriskatten bli 242 miljoner euro och sedan öka till ca 280 miljoner 2021 då det nya finansiella systemet träder i kraft.

lönesiffror.

Referenser

Alandia försäkring ABP (2020) Delårsrapport, januari-juni 2020

Arbetsförmedlingen (2017) Perspektiv på långtidsarbetslösheten.

Befolkningsregistercentralen, Finland

The Conference Board (The Consumer Confidence Survey)

Dagens industri, diverse upplagor

ECB (2020) ECB staff macroeconomic projections for the euro area - September 2020

Economist, diverse upplagor

ETLA (2020) Suhdanne 2020:2

European Commission (2020) Business and Consumer Surveys

EUROSTAT (2020), databas.

Finansministeriet (2020), Ekonomisk översikt hösten 2020

Finlands bank (www.suomenpankki.fi)

Konjunkturinstitutet (2020a) Konjunkturläget september 2020

Konjunkturinstitutet (2020b) "Kommentar till regeringens budgetproposition 2021"

Nordea (2020) Economic Outlook, september 2020

Nya Åland, diverse upplagor

OECD (2020a), OECD Interim Economic Assessment - Coronavirus: Living with uncertainty

OECD (2020b), OECD.Stat (databas)

Rederi Ab Eckerö, årsredovisningar och övriga finansiella rapporter, diverse årgångar

Rederi Ab Hildegaard, årsredovisningar, diverse årgångar

SEB (2020) Nordic Outlook, September 2020

SCB (2020) SCB-indikatorer, augusti 2020

Sjöfartstidningen, diverse upplagor

Statistikcentralen

Sveriges riksbank (2020a) Penningpolitisk rapport, september 2020.

Sveriges riksbank (2020b) Penningpolitisk rapport, juli 2020.

Tidningen Åland, diverse upplagor

US Energy Information Administration (www.eia.gov)

Viking Line, årsredovisningar och övriga finansiella rapporter, diverse årgångar

YLE nyhetsrapportering, www.yle.fi

Ålandsbanken APB, Halvårsrapport januari-juni 2020

Ålands Sjöfart, diverse upplagor

Ångfartygs AB Alfa, årsredovisningar, diverse årgångar

ÅSUB (Befolkning, Arbetsmarknad, Priser) (www.asub.ax)

ÅSUB Rapport 2020:4 Arbetsmarknadsbarometern 2020 och coronakrisen.

ÅSUB Rapport 2020:1, Konjunkturläget våren 2020 och coronakrisen

ÅSUB Statistikmeddelande. Turism 2020:8